

Begeleide gedwongen terugkeer van vreemdelingen in 2014

Inhoudsopgave

Begeleide gedwongen terugkeer van vreemdelingen in 2014	1
Voorwoord.....	3
1 Inleiding	4
2 Conclusie en aanbevelingen	5
2.1 Conclusie	5
2.2 Aanbevelingen	6
3 Informatieoverdracht	6
3.1 Inleiding	6
3.2 Bevindingen	6
3.3 Deelconclusie	9
4 Feitelijke overdracht en verblijf op het vertrekcentrum	9
4.1 Inleiding	9
4.2 Bevindingen	9
4.3 Deelconclusie	12
5 Boardingproces, vluchtproces en overdracht in het land van bestemming	13
5.1 Inleiding	13
5.2 Bevindingen	13
5.3 Deelconclusie	15
Bijlagen	16
Bijlage I: Afkortingenlijst	16

Voorwoord

De Inspectie Veiligheid en Justitie (de Inspectie VenJ) houdt toezicht op de terugkeer van vreemdelingen. Zij heeft deze taak per 1 januari 2014 overgenomen van de toenmalige Commissie Integraal Toezicht Terugkeer (CITT). De Inspectie VenJ voert het toezicht uit door het terugkeerproces stelselmatig te inspecteren. Zij heeft zich in het eerste jaar van haar toezicht op het terugkeerproces gericht op de begeleide gedwongen terugkeer van vreemdelingen. In deze eerste rapportage van de Inspectie VenJ over het terugkeerproces treft u het beeld aan dat de in 2014 uitgevoerde inspecties hebben opgeleverd.

Begeleide gedwongen terugkeer vindt plaats bij vreemdelingen die niet zelfstandig willen en/of kunnen terugkeren. In de situaties dat vreemdelingen niet zelfstandig willen terugkeren, is de begeleide gedwongen terugkeer voor hen een emotioneel ingrijpend proces. De medewerkers van de uitvoeringsorganisaties die de terugkeer begeleiden zijn – rekening houdend met de omstandigheden waarin de individuele vreemdeling verkeert – gehouden de terugkeer op een humane en veilige manier uit te voeren. De Inspectie VenJ spreekt haar waardering uit voor de inspanningen die de medewerkers van de betreffende uitvoeringsorganisaties leveren om deze vanuit meerdere oogpunten moeilijke taak uit te voeren.

De Inspectie VenJ staat in dit voorwoord in het bijzonder stil bij een knelpunt in de uitvoering van deze taak, waarvan de oplossing buiten de sfeer van invloed ligt van de betrokken uitvoeringsorganisaties. Dit knelpunt betreft de huidige juridische constellatie ten aanzien van de uitwisseling van medische informatie over de vertrekkende vreemdeling met de niet-medisch professionals die de vreemdeling moeten begeleiden tijdens zijn terugkeer. Deze constellatie biedt de vreemdeling de bescherming van het medisch beroepsgeheim en het zelfbeschikkingsrecht op het delen van medische informatie. De Inspectie VenJ spreekt daarover nadrukkelijk haar zorgen uit. Gebrekkige informatie-uitwisseling over medische omstandigheden kan tijdens het terugkeerproces namelijk niet alleen leiden tot reële risico's voor de vreemdeling zelf, maar ook voor de begeleiders, de medereizigers en het overige bij de uitzettingsvlucht betrokken personeel. In haar tweede rapportage 'Monitor Vreemdelingenketen'¹ bespreekt de Inspectie VenJ in breder perspectief de kwestie van de informatie-uitwisseling in de vreemdelingenketen. Zij gaat daarbij nader in op de (on)mogelijkheden ten aanzien van het uitwisselen van informatie over medische en psychische gesteldheid van vreemdelingen.

Naar het oordeel van de Inspectie VenJ dienen de betrokken uitvoerders te allen tijde te worden voorzien van een toereikend handelingsperspectief in situaties waarbij sprake is van een medische of psychische omstandigheid bij een vreemdeling, die negatieve gevolgen kan hebben voor een humaan en veilig terugkeerproces. Ook in de situaties waarin de vreemdeling zelf het belang daarvan niet of onvoldoende inziet en om die reden niet instemt met verstrekking van medische informatie aan de terugkeer-begeleiders.

J.G. Bos

Hoofd van de Inspectie Veiligheid en Justitie

¹ Rapportage over de voortgang in de uitvoering van de verbetermaatregelen die zijn genomen naar aanleiding van het Inspectierapport 'Het overlijden van Alexander Dolmatov'.

1 Inleiding

Het toezicht op het terugkeerproces van vreemdelingen omvat 'de handelingen, anders dan rechtshandelingen, gericht op de terugkeer van de vreemdeling naar het land van herkomst of een veilig derde land, in verband met het onrechtmatig verblijf in Nederland, de verwachting van het verlies van het verblijfsrecht op korte termijn, of de weigering van de toegang tot Nederland'².

Proces

De Inspectie Veiligheid en Justitie (de Inspectie VenJ) onderscheidt in het terugkeerproces twee fasen; 'voorbereiding op feitelijke terugkeer' en 'feitelijke terugkeer'. De fase van voorbereiding op feitelijke terugkeer begint met het besluit dat een vreemdeling Nederland moet verlaten. De fase van feitelijke terugkeer sluit daarop aan en vangt aan op het moment dat de vreemdeling zijn verblijfslocatie in Nederland verlaat om naar zijn land van bestemming te reizen. Het terugkeerproces is afgerond wanneer de vreemdeling is overgedragen aan de autoriteiten in het land van bestemming. De Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) regisseert het daadwerkelijke vertrek van vreemdelingen die geen recht hebben op verblijf in Nederland³.

Terugkeer van vreemdelingen kan zelfstandig plaatsvinden, maar als dat geen optie blijkt te zijn, ook gedwongen en begeleid. Bij het laatst genoemde type terugkeer brengen medewerkers van de Dienst Vervoer en Ondersteuning (DV&O) de vreemdeling vanaf zijn verblijfslocatie over naar de locatie van feitelijk vertrek. De medewerkers van de DV&O dragen de vreemdeling aldaar over aan de medewerkers van de Koninklijke Marechaussee (KMar) die de gedwongen terugkeer vanaf dat moment verder begeleiden. De vreemdeling dient daarnaast – als de situatie daarom vraagt – te worden begeleid door een medische professional en/of een medewerker van de DT&V.

In de meeste gevallen vindt begeleide gedwongen terugkeer plaats met een lijnvlucht. De locatie van feitelijk vertrek is dan vrijwel altijd het vertrekcentrum op Schiphol. Dit betreft de locatie waar de afdeling Begeleiding van de KMar is gehuisvest. In incidentele gevallen vindt vertrek naar het land van bestemming plaats vanaf een Belgische luchthaven, via vervoer over de weg en - in het geval van individuele overheidsvluchten – ook vanaf Rotterdam – The Hague Airport. Deze luchthaven is tevens de locatie van feitelijk vertrek voor de door Nederland georganiseerde Joint Return Operations (JRO). Bij JRO's is sprake van een terugkeeroperatie in Europees verband.

Focus Inspectie VenJ

De Inspectie VenJ heeft in 2014 haar toezichtsactiviteiten op het terugkeerproces toegespitst op het proces van begeleide gedwongen terugkeer via de lucht. Zij richtte zich op het gedeelte van het terugkeerproces dat plaatsvond vanaf het moment dat de vreemdeling arriveerde op de locatie van feitelijk vertrek tot en met het moment van overdracht aan de autoriteiten in het land van bestemming. De Inspectie VenJ beoordeelt de kwaliteit van de taakuitvoering van de bij dit proces betrokken uitvoeringsorganisaties. De focus daarbij is gericht op humaniteit en veiligheid voor zowel de vreemdeling als de betrokken uitvoerders en het overige reizigersverkeer.

De keuze van de Inspectie VenJ om zich in 2014 op het voornoemde gedeelte van het terugkeerproces te richten hangt samen met de risico's die de Inspectie VenJ daarin ziet en de inbedding van de nieuwe toezichttaak binnen haar organisatie. In 2015 (en verder) wordt het toezicht op het terugkeerproces en de vreemdelingenketen als geheel door de Inspectie VenJ nader vormgegeven.

Uitvoering toezicht

De Inspectie VenJ ontvangt sinds 1 januari 2014 van de KMar voorafgaand aan het feitelijk vertrek informatie over alle begeleide gedwongen uitzettingen. Op basis van deze informatie bepaalt de Inspectie VenJ welke uitzettingen zij inspecteert. Dat doet zij aan de hand van een risicoanalyse waarbij zij aspecten meeweegt als: de medische en psychische toestand waarin een vreemdeling

² Regeling van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 13 december 2013, houdende de regeling van het toezicht op de terugkeer van vreemdelingen (Regeling toezicht terugkeer vreemdelingen).

³ www.dienstterugkeerenvertrek.nl

verkeert, de specifieke kwetsbaarheid van personen (bijvoorbeeld kinderen), gegevens over het gedrag van een vreemdeling en de maatschappelijke aandacht voor de terugkeer. Daarbij kiest de Inspectie VenJ of zij zich alleen richt op het grondproces of dat zij het toezicht ook richt op het aansluitende vluchtproces, een eventuele overstap op een andere luchthaven en/of de overdracht van de vreemdeling in het land van bestemming. Bij het grondproces vangt de inspectie aan op het moment van operationele voorbereiding door de begeleiders van de KMar (de operationele briefing). De inspectie van het grondproces eindigt na push-back van het vliegtuig⁴ of wanneer het grondproces voortijdig wordt afgebroken.

Toezichtkader

Bij het toezicht op het terugkeerproces hanteert de Inspectie VenJ het toezichtkader Feitelijk Vertrek dat in 2014 is vastgesteld. De normen daarin zijn gebaseerd op nationale en internationale wet- en regelgeving en (werk)instructies. De Inspectie VenJ koppelt haar bevindingen kort na de geïnspecteerde uitzettingen terug aan de onder toezicht gestelde partijen, zodat zij inzicht krijgen in de kwaliteit van hun taakuitvoering. Hiermee kunnen zij – waar nodig – verbeteringen doorvoeren in hun taakuitvoering. In geval van een JRO koppelt de Inspectie VenJ haar bevindingen sinds medio 2014 – in lijn met de Code of Conduct for Joint Return Operations⁵ – primair terug aan Frontex⁶.

Kwantiteit toezicht

De Inspectie VenJ inspecteerde in 2014 73 maal de uitvoering van een proces van begeleide gedwongen terugkeer. In 53 gevallen betrof het een inspectie van het grondproces. In 20 gevallen betrof het een inspectie van het grondproces en het aansluitende vluchtproces, waarvan tweemaal een door Nederland georganiseerde JRO. Deze rapportage geeft het algemene beeld van deze inspecties weer⁷.

2 Conclusie en aanbevelingen

2.1 Conclusie

De Inspectie VenJ constateert dat de betrokken uitvoerders de vreemdelingen – tijdens de geïnspecteerde uitzettingen – op professionele wijze begeleidden. De Inspectie VenJ stelt vast dat de vreemdelingen werden begeleid met respect voor hun waardigheid en dat de betrokken uitvoerders daarbij de veiligheid in het terugkeerproces zo goed mogelijk waarborgden.

De Inspectie VenJ constateert dat er ruimte is voor verbetering op het gebied van de volledigheid van de informatie die nodig is voor een zorgvuldige uitvoering van het terugkeerproces. Met name de beschikbaarheid van de informatie over de medische en psychische gesteldheid van de vreemdeling – met het oogmerk het bieden van handelingsperspectief aan de KMar-medewerkers – is hierbij een punt van zorg. Het onvoldoende beschikbaar zijn van deze informatie kan leiden tot reële risico's voor alle bij de feitelijke terugkeer betrokken partijen.

De Inspectie VenJ stelt vast dat in de voorbereidingsfase voorafgaand aan het feitelijk vertrek, zorgvuldiger moet worden omgegaan met het aspect bagage.

De KMar heeft na aankomst van de vreemdeling op de locatie van feitelijk vertrek tot aan de push-back van het vliegtuig beperkt de tijd om de voorgeschreven handelingen te kunnen uitvoeren. Het moeten verrichten van extra handelingen, bijvoorbeeld naar aanleiding van bagage gerelateerde zaken, kan negatief van invloed zijn op een rustig verloop van de terugkeer. Bovendien kunnen knelpunten met betrekking tot mee te voeren bagage – zoals het moeten achterlaten van eigendommen – negatief van invloed zijn op de gemoedstoestand van de vreemdeling.

⁴ Push back: het achteruitduwen van het vliegtuig dat gereed is voor vertrek.

⁵ Code of Conduct for Joint Return Operations artikel 14 lid 6.

⁶ Frontex: The European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. Frontex is ingesteld door het Europees Parlement en de Raad van Europa en biedt in relatie tot JRO's desgevraagd door de lidstaten de noodzakelijke ondersteuning op het gebied van coördinatie en financiën.

⁷ De rapportage is uitsluitend gebaseerd op observaties die zijn verricht bij uitzettingen die op basis van risicoweging door de Inspectie VenJ zijn geselecteerd.

De Inspectie VenJ ziet een risico voor de kwaliteit van de taakuitvoering van de betrokken uitvoeringsorganisaties in die gevallen dat er op de locatie van feitelijk vertrek (zeer) weinig tijd is voor het zorgvuldig uitvoeren van de noodzakelijke handelingen.

2.2 Aanbevelingen

De Inspectie VenJ beveelt de DT&V, de KMar en de DV&O aan:

- Zorg ervoor dat de medewerkers die de vreemdeling gedurende zijn terugkeer begeleiden zo volledig mogelijk zijn geïnformeerd over de feiten en omstandigheden die van belang zijn voor de kwaliteit van de begeleiding. Heb daarbij expliciete aandacht voor de beschikbaarheid van informatie die de begeleiders van de vreemdeling – die niet specifiek medisch geschoold zijn – voldoende handelingsperspectief biedt om op een verantwoorde, humane en veilige wijze om te gaan met de medische en psychische gesteldheid van de vreemdeling.
- Waarborg dat er op de locatie van feitelijk vertrek voldoende tijd is voor het uitvoeren van de handelingen die noodzakelijk zijn voor (de voorbereiding van) een zorgvuldig terugkeerproces. Heb daarbij specifieke aandacht voor de bagage van de vreemdeling en de informatie-uitwisseling daarover, zodanig dat hierover direct voorafgaand aan het vertrek duidelijkheid en overeenstemming bestaat, ook voor de vreemdeling zelf.

3 Informatieoverdracht

3.1 Inleiding

Begeleide gedwongen terugkeer is geen op zichzelf staand proces, het is het sluitstuk van een aaneenschakeling van (deel)processen die de vertrekkende vreemdeling heeft doorlopen in de vreemdelingenketen. Dit betekent dat de vreemdeling in het kader van zijn terugkeer contact heeft gehad met functionarissen van meerdere (overheids-)instanties. Wanneer deze contacten zich richten op de terugkeer naar het land van herkomst of een veilig derde land, wordt daarin informatie verzameld die nodig is voor een goed verloop van het terugkeerproces. Bijvoorbeeld: informatie met betrekking tot reisbescheiden, informatie over het (voorgenomen) gedrag van de vreemdeling, zijn medische toestand en de door hem mee te voeren bagage. Verzamelde gegevens moeten waar mogelijk en noodzakelijk worden gedeeld met de overige bij de terugkeer betrokken (keten)partners. Adequate informatieoverdracht voorziet de betrokken uitvoerders in zoveel mogelijk handelingsperspectief en vormt daarmee de fundering voor een kwalitatief goede taakuitvoering.

De ketenpartners gebruikten voor de overdracht van deze informatie het zogenoemde 'M118 formulier'. Sinds het laatste kwartaal van 2014 gebruiken zij daarvoor het 'Tijdelijk Informatiesysteem Overdracht Vreemdelingen' (TISOV). Hoewel de werkwijze rondom het vastleggen en overdragen van informatie met de invoering van TISOV is herzien, is de aard van de over te dragen en te delen informatie grotendeels ongewijzigd gebleven. Het betreft een standaard set gegevens over de vreemdeling, die onder andere van belang is voor een succesvolle uitvoering van zijn terugkeerproces⁸.

3.2 Bevindingen

Briefing

De KMar hield tijdens de voorbereiding op de locatie van feitelijk vertrek bij alle geïnspecteerde uitzettingen een operationele briefing. Tijdens deze briefings werd de aldaar beschikbare informatie op gestructureerde wijze – schriftelijk en mondeling – met de aanwezigen gedeeld. In ongeveer tweederde van de geïnspecteerde uitzettingen was er sprake van voldoende gerichte informatie

⁸ Informatie over: aanmelding, personalia, inbewaringstelling/grensdetentie, gedrag/medische toestand, incidenten, procedure en bezittingen/bagage.

over de vreemdelingen. Dat wil zeggen dat er voorafgaand aan de overdracht van die vreemdelingen op de locatie van feitelijk vertrek geen onduidelijkheden waren ten aanzien van het terugkeerproces. De Inspectie VenJ merkte in die gevallen ook geen verschil op tussen de bij de briefing bekende en besproken informatie en de feitelijke situatie bij overdracht van de vreemdelingen.

In ongeveer eenderde van de geïnspecteerde uitzettingen was er op onderdelen sprake van ontbrekende informatie óf van informatie die niet geheel overeenkwam met de feitelijke situatie na overdracht van de vreemdeling. De aard van de ontbrekende informatie loopt per geïnspecteerde uitzetting uiteen. Ditzelfde geldt voor de omvang van het risico dat daarmee samenhangt. Niet in alle gevallen van ontbrekende informatie zag de Inspectie VenJ even grote risico's. Wanneer bijvoorbeeld niet bekend was dat een vreemdeling naast de eigen taal ook de Nederlandse taal beheerste, was het risico anders van omvang dan wanneer niet bekend was dat een vreemdeling bepaalde medicatie gebruikte.

De Inspectie VenJ hield vanaf de ingebruikname van het TISOV bij in hoeverre er informatie werd ingevuld in alle afzonderlijke velden van het TISOV. De Inspectie VenJ ziet aan de hand hiervan een kwantitatieve toename in het aantal ingevulde velden ten opzichte van het gebruik van het M118 formulier. De Inspectie VenJ constateert daarmee dat er meer informatie dan voorheen wordt ingevuld en waardeert deze positieve ontwikkeling. In haar rapportage Monitor Vreemdelingenketen II gaat de Inspectie VenJ nader in op de bredere ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden op het gebied van informatie-uitwisseling in de vreemdelingenketen.

De Inspectie VenJ ziet twee categorieën gegevens waarbij tijdens inspecties terugkerend sprake was van ontbrekende informatie en waarin zij risico's ziet voor de kwaliteit van de taakuitvoering. Dit betreffen: 'informatie met betrekking tot bagage' en 'medisch gerelateerde informatie'. In dat laatste geval doelt de Inspectie VenJ op informatie die de betrokken begeleiders voorziet in handelingsperspectief ten aanzien van de medische en psychische gesteldheid van de vreemdeling.

Informatie met betrekking tot bagage

Bij de Inspectie VenJ zijn vijf gevallen bekend waarbij tijdens de operationele briefing van de KMar geen informatie beschikbaar was over de bagage die de betreffende vreemdelingen met zich mee zouden brengen naar de locatie van feitelijk vertrek. Het kwam tijdens de geïnspecteerde uitzettingen tevens zesmaal voor dat het aantal stuks bagage na overdracht van de vreemdeling niet overeenkwam met het tijdens de briefing bekende aantal stuks bagage. Daarbij was in vijf gevallen sprake van overbagage, in één geval ontbrak een gedeelte van de bagage. In het laatstgenoemde geval bleek dat een groot gedeelte van de bagage was achtergebleven op de verblijfslocatie waar vanuit de vreemdeling was overgebracht. Het betreffende terugkeerproces werd om die reden geannuleerd.

In de gevallen waarbij sprake was van overbagage moesten de betrokken KMar-medewerkers de bagage opnieuw inpakken om te bezien of het aantal stuks kon worden teruggebracht. Dat lukte in twee gevallen niet, waardoor een gedeelte van de bagage moest achterblijven op het vertrekcentrum. Tevens was het zo dat in één geval bagage moest achterblijven, omdat het niet volgens de norm van de vervoerder was ingepakt.

Tijdens de geïnspecteerde uitzettingen werd de KMar vier maal geconfronteerd met een vreemdeling die tijdens de standaard veiligheidscontrole van de bagage aangaf eigendommen te missen. Eenmaal betrof het medicatie en die is opgehaald, eenmaal werd financiële compensatie overeengekomen en tweemaal is uit navraag niet gebleken dat er sprake was van het achterblijven van eigendommen op de verblijfsplaats van de vreemdeling.

De KMar heeft na aankomst van een vreemdeling op het vertrekcentrum beperkt de tijd om de voor het terugkeerproces noodzakelijke voorbereidingshandelingen te verrichten. Het verrichten van extra handelingen, bijvoorbeeld naar aanleiding van bagage gerelateerde zaken, kostte tijd die in een aantal gevallen het verdere rustige verloop van de voorbereiding onder druk zette. Bovendien kwam het voor dat een knelpunt met betrekking tot mee te voeren bagage – zoals het

moeten achterlaten van eigendommen – negatief van invloed was op de gemoedstoestand van de vreemdeling.

Medisch gerelateerde informatie

In ongeveer een zesde van de geïnspecteerde uitzettingen bleek er sprake van een medische of psychische omstandigheid bij een vertrekkende vreemdeling waarover de betrokken KMar-medewerkers voorafgaand aan de overdracht niet of niet volledig op de hoogte waren. Zo kwam het tijdens de geïnspecteerde uitzettingen voor dat de KMar begeleiders vooraf (zeer) beperkte informatie hadden over de medisch psychische toestand van de door hen te begeleiden vreemdeling.

Voorbeeld

KMar-medewerkers die een vreemdeling moesten begeleiden waren bekend het feit dat er sprake was van 'psychische problematiek'. Nadere duiding over de aard van de problematiek en hoe hiermee om te gaan was hen vooraf niet bekend.

Het kwam ook voor dat KMar-medewerkers na overdracht van de vreemdeling werden geconfronteerd met een zichtbaar medische omstandigheid, die hen eerder niet bekend was.

Voorbeelden

KMar-medewerkers werden bij overdracht geconfronteerd met het feit dat een door hen te begeleiden vreemdeling eerder letsel had opgelopen en zich voortbewoog op krukken, terwijl dit vooraf niet bij hen bekend was.

KMar-medewerkers werden eerst bij overdracht geconfronteerd met het feit dat een vreemdeling zichtbare verwondingen had, die leken op schaafwonden. Uit navraag bij de vreemdeling zelf bleek er sprake te zijn van een bacteriële infectie, waarvoor hij medicatie had meegekregen.

Tevens constateerde de Inspectie VenJ dat KMar-medewerkers in een aantal gevallen tijdens de controle van de bagage van de vreemdeling medicatie aantreffen, waarvan zij niet eerder wisten dat hij die gebruikte. Het ontbrak de KMar-medewerkers in die gevallen in eerste aanleg aan handelingsperspectief.

Tijdens de geïnspecteerde uitzettingen bepaalde de escortcommandant van de KMar bij de operationele briefing – in samenspraak met zijn team – de wijze van aanpak van de begeleiding. De escortcommandant stelde scenario's vast voor de begeleiding op basis van hetgeen hem bekend was over de vreemdeling. Wanneer de feitelijke situatie na overdracht van de vreemdeling op het vertrekcentrum deels anders bleek te zijn dan de vooraf door de KMar ingeschatte situatie, paste de escortcommandant van het KMar-team de voorgenomen werkwijze van het team daarop aan.

Voorbeeld

Tijdens de operationele briefing van een uitzetting werd op basis van de aldaar op dat moment bekende informatie, het eventueel toepassen van dwangmiddelen besproken. Na aankomst op het vertrekcentrum gaf de betreffende vreemdeling aan zeventien weken zwanger te zijn, informatie die bij de aanwezige KMar begeleiders niet eerder bekend was.

Op basis van die informatie besloot de escortcommandant dat in het geval van verzet het terugkeerproces direct gestaakt zou worden en onder geen beding gebruik gemaakt zou gaan worden van dwang- of drangmiddelen ten aanzien van de betreffende vreemdeling.

In een aantal gevallen waarin medisch gerelateerde informatie niet voorhanden was bij de KMar escorts, bleek die wel bekend te zijn in de keten. In die gevallen was de (onderlinge) informatie-uitwisseling suboptimaal verlopen. In een aantal andere gevallen was de betreffende informatie niet bekend bij de ketenpartners. Dergelijke gevallen kunnen ontstaan door een gebrek aan uitwisseling van medisch gerelateerde informatie tussen medisch en niet-medisch professionals. Het uitblijven van deze informatie-uitwisseling kan plaatsvinden door de bescherming en het zelfbeschikkingsrecht die het medisch beroepsgeheim de vreemdeling biedt.

3.3 Deelconclusie

De Inspectie VenJ constateert dat tijdens de geïnspecteerde uitzettingen de beschikbare informatie bij operationele briefings naar behoren werd gedeeld. Op gestructureerde wijze kwamen daarbij de onderwerpen aan de orde die van belang waren voor het vertrekproces. De betrokken begeleiders maakten op basis van de beschikbare informatie casusgericht afwegingen over de aanpak van de begeleiding van terugkerende vreemdelingen.

De Inspectie VenJ stelt vast dat de informatie waarover de KMar-begeleiders tijdens de geïnspecteerde uitzettingen beschikten in een aantal gevallen onvolledig was. De Inspectie VenJ ziet hierin een risico voor de kwaliteit van de taakuitvoering.

Met name het ontbreken van medisch gerelateerde informatie viel hierbij op en is een punt van zorg. Ontbrekende informatie kan er immers toe leiden dat KMar-medewerkers handelen op een wijze waarvoor zij niet zouden kiezen als de betreffende informatie wel voorhanden zou zijn. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de humaniteit en veiligheid binnen het terugkeerproces. Ook het ontbreken van informatie over bagage van vreemdelingen en onvolkomenheden in het proces van feitelijke overdracht van bagage ziet de Inspectie VenJ als aandachtspunten.

4 Feitelijke overdracht en verblijf op het vertrekcentrum

4.1 Inleiding

De DT&V draagt zorg voor de voorbereiding op het feitelijk vertrek van de vreemdeling, waarna het terugkeerproces kan worden uitgevoerd. De DV&O vervoert de vreemdelingen die via begeleide gedwongen terugkeer Nederland dienen te verlaten – in overeenstemming met de in de voorbereiding gemaakte afspraken – vanaf hun verblijfslocatie naar de locatie van feitelijk vertrek. Aldaar draagt zij de vreemdelingen over aan de KMar. Tijdens de fase van overdracht in het terugkeerproces wordt het fundament gelegd voor de professionele relatie tussen de vertrekkende vreemdeling enerzijds en de KMar-medewerkers en overige begeleiders (medische professionals en regievoerders van de DT&V) anderzijds. Een goede verstandhouding tussen de vreemdeling en de begeleiders is van belang voor een rustig en waardig verloop van het terugkeerproces. Het is daarom zaak dat er voldoende tijd is voor het opbouwen van die professionele relatie en voor het verrichten van handelingen ten behoeve van het terugkeerproces, bijvoorbeeld: de reguliere veiligheidscontrole, de check op de aanwezigheid van asielbescheiden en het inlichten van de gezagvoerder en de bemanning van het vliegtuig.

4.2 Bevindingen

Overdracht vertrekcentrum

De begeleiding van de vreemdeling tijdens de overdracht door de DV&O aan de KMar vond – met uitzondering van één geval – plaats conform de daarvoor gestelde normen. In dat geval werd een vreemdeling door medewerkers van de DV&O na aankomst op de locatie van feitelijk vertrek – vanwege zijn onrustige gedrag in de bus van de DV&O – in een ophoudruimte geplaatst, waarbij de deur werd gesloten. De medewerkers van DV&O hadden de plaatsing in de ophoudruimte besproken met de KMar, die hiermee had ingestemd. Het escortteam van de KMar was op dat moment bezig met de operationele briefing. Zowel de KMar-medewerkers die hiermee hadden ingestemd, als de betreffende medewerkers van de DV&O gingen er vanuit dat de andere partij toezicht zou houden op de vreemdeling. Toen het escortteam kort daarna bij de ophoudruimte arriveerde, bleek dat de betreffende vreemdeling zich zonder toezicht in de ophoudruimte ophield en dat hij met zijn hoofd tegen de deur aan bonkte. De Inspectie VenJ beschouwt deze risicovolle situatie als een incident, veroorzaakt door miscommunicatie. Tijdens de geïnspecteerde uitzettingen informeerden de medewerkers van de DV&O de medewerkers van de KMar bij overdracht van de vreemdeling over eventuele bijzonderheden die zich hadden voorgedaan tijdens de eerdere overdracht en gedurende het vervoer.

De vreemdelingen werden tijdens de geïnspecteerde uitzettingen gedurende hun verblijf op het vertrekcentrum – op het eerder genoemde incident na – voortdurend begeleid door medewerkers van de KMar. Indien vooraf geïndiceerd werden de vreemdelingen ook begeleid door medische professionals. De KMar-medewerkers voerden de voorgeschreven handelingen, zoals veiligheidscontroles en overige relevante handelingen – waaronder de check op asielbescheiden en het inlichten van de gezagvoerder – tijdens de geïnspecteerde uitzettingen overwegend op correcte wijze uit. Geconstateerde herhaalde asielaanvragen werden in behandeling genomen door medewerkers van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) die werkzaam zijn op de luchthaven. Indien een dergelijke aanvraag werd verwacht, hield de IND hier rekening mee door specifiek beschikbaar te zijn gedurende het betreffende uitzetproces. Desgevraagd stelden KMar-medewerkers de vreemdelingen in staat telefonisch contact op te nemen met een advocaat en/of hen bekende personen, bijvoorbeeld familieleden.

Bejegening

De betrokken KMar-medewerkers en in voorkomend geval ook de medische professionals investeerden tijdens de geïnspecteerde uitzettingen in het opbouwen van een professionele relatie met de vreemdelingen. De vreemdelingen werden in de gelegenheid gesteld om tijdens hun verblijf op het vertrekcentrum te drinken en indien gewenst – en als de veiligheidssituatie dat toe liet – te roken. KMar-medewerkers stemden de aanpak van de begeleiding zo veel mogelijk af op hetgeen hen vooraf bekend was over de te begeleiden vreemdelingen en hetgeen zij zelf waarnamen na de overdracht.

Voorbeeld

De escortcommandant stond tijdens de operationele briefing expliciet stil bij het feit dat de te begeleiden vreemdeling een transgender persoon betrof. De escortcommandant gaf daarbij aan dat de betreffende vreemdeling zelf mocht aangeven door welk geslacht ambtenaar hij in het kader van de algemene veiligheidscontrole - indien van toepassing - gefouilleerd zou willen worden. Later in het proces werd dit ook overeenkomstig uitgevoerd.

Het kwam tijdens de geïnspecteerde uitzettingen voor dat vreemdelingen vanwege hun aanstaande terugkeer overmand raakten door emoties. In die gevallen probeerden de betrokken KMar-medewerkers en eventuele medische professionals die vreemdelingen te kalmeren. Dit gebeurde door op respectvolle wijze het gesprek met hen aan te gaan. Deze benaderingswijze zorgde er in een aantal geconstateerde gevallen voor dat vreemdelingen rustiger werden en daarna leken te berusten in het feit dat de terugkeer daadwerkelijk zou gaan plaatsvinden.

Voorbeeld

Bij aankomst op het vertrekcentrum van een moeder en een zoon van zeven jaar oud bleek de moeder compleet overstuur vanwege het aanstaande vertrek. Het gedrag van de moeder leek ook zijn weerslag te hebben op de gemoedstoestand van haar zoon. KMar-medewerkers probeerden de vrouw te kalmeren, waarbij andere KMar-medewerkers zich ontfermden over haar zoon. Zij namen de tijd om met hem te praten over alledaagse dingen en met hem te voetballen. Deze wijze van bejegening had een kalmerend effect op de jongen.

In de gesprekken die KMar-medewerkers voerden met de vreemdelingen informeerden zij hen telkens inhoudelijk over het verdere verloop van hun terugkeerproces. Daarbij werd, in het geval dat een vreemdeling en begeleider zich onderling onvoldoende verstaanbaar konden maken, telefonisch gebruik gemaakt van een tolk.

Dwangmiddelen

In ongeveer eenderde van de door de Inspectie VenJ geïnspecteerde uitzettingen maakten de KMar-medewerkers gebruik van dwangmiddelen. Zij pasten in voorkomende gevallen de bodycuff als dwangmiddel toe, al dan niet in combinatie met tiewraps. De bodycuff betreft een bandensamenstel van stof en klittenband, waarmee de bewegingsvrijheid kan worden beperkt. In noodgevallen kan dit ook weer snel worden losgemaakt. Bij toepassing van tiewraps werd gebruik gemaakt van brede tiewraps die in lussen – over de kleding heen – om de enkels van de vreemdeling werden aangebracht om de bewegingsvrijheid verder te beperken.

In een deel van de gevallen waarin de KMar tijdens de geïnspecteerde uitzettingen dwangmiddelen toepaste, gebeurde dit 'preventief'. Dit hield in dat KMar-medewerkers de bodycuff en/of tiewraps omlegden bij vreemdelingen voordat er sprake was van feitelijk verzet. De KMar legde daarbij – indien mogelijk – voorafgaand aan het toepassen van de dwangmiddelen aan de vreemdelingen uit om welke reden dat gebeurde en hoe dit in zijn werk zou gaan. De escortcommandanten van de KMar baseerden hun besluit om dwangmiddelen preventief toe te passen op basis van informatie waaruit zij afleidden dat de veiligheid van de vreemdeling, die van de betrokken begeleiders of die van het overige reizigersverkeer in het geding zou kunnen komen. De escortcommandanten namen tijdens de geïnspecteerde uitzettingen de beslissing tot het preventief toepassen van dwangmiddelen op weloverwogen wijze.

Preventieve toepassing van dwangmiddelen was bijvoorbeeld aan de orde wanneer vreemdelingen tijdens eerdere uitzettingen dermate veel verzet hadden gepleegd dat die uitzetting was gestaakt en/of wanneer er op basis van beschikbare informatie een reële kans zou zijn dat een vreemdeling zich (wederom) zou gaan verzetten. Het kwam bijvoorbeeld ook voor dat vreemdelingen preventief in de bodycuff werden geplaatst, omdat uit informatie bleek dat zij hadden aangegeven zichzelf of een ander wat aan te zullen doen als ze daadwerkelijk zouden worden uitgezet. In een aantal gevallen verzetten vreemdelingen zich tegen het preventief omleggen van de bodycuff, maar de Inspectie VenJ nam in andere gevallen ook waar dat vreemdelingen zich meewerkend opstelden, waardoor het omleggen in alle rust en zonder de toepassing geweld plaatsvond.

Tijdens de geïnspecteerde uitzettingen was er ook sprake van 'reactieve' toepassing van dwangmiddelen. Dit vond plaats wanneer KMar-medewerkers te maken kregen met vooraf onvoorzien fysiek verzet van vreemdelingen tegen hun terugkeer. Wanneer dit verzet plaatsvond brachten KMar-medewerkers de vreemdeling op gecontroleerde wijze naar de grond en werd hij op zijn buik neergelegd. Dit gebeurde op matten die daarvoor klaarliggen op de locaties van feitelijk vertrek, zodat de vreemdeling in voorkomend geval niet direct op de vloer hoeft te liggen. In de geconstateerde gevallen van verzet werd de vreemdeling vervolgens in de voornoemde positie (liggend op zijn buik) bij beide benen en armen vastgehouden en werd de bodycuff omgelegd. Gedurende dit proces hield de KMar expliciet in de gaten dat de vreemdeling geen lichamelijk letsel werd toegebracht en dat hij te allen tijde vrij kon ademen.

Het is tijdens de geïnspecteerde uitzettingen ook voorgekomen dat vreemdelingen zich meewerkend opstelden tot aan het boardingproces en dat zij tijdens het boarden van het vliegtuig onverwacht overgingen tot het plegen van verzet. In die gevallen werd de boardingprocedure afgebroken en werd de betreffende vreemdeling teruggebracht naar het dienstvoertuig (een bus) waarmee hij even daarvoor was vervoerd naar het vliegtuig. De KMar-medewerkers pasten in die gevallen in het dienstvoertuig – op de wijze zoals eerder omschreven – de dwangmiddelen toe (bodycuff en/of tiewraps). Het dienstvoertuig is door middel van een mat op de vloer ingericht voor het toepassen van dwangmiddelen.

Voorbeeld

Bij aankomst op het vertrekcentrum leek een vreemdeling door zijn houding en gedrag compleet uitgeput. Gedurende zijn verblijf op het vertrekcentrum liet hij zich bij verplaatsing fysiek ondersteunen door begeleiders, de indruk wekkend dat hij ieder moment in elkaar zou kunnen zakken.

Op het moment van boarding begon de vreemdeling zich onverwacht hevig fysiek te verzetten op zodanige wijze dat er meerdere KMar-medewerkers nodig waren om hem terug te brengen naar het dienstvoertuig en hem aldaar de bodycuff om te doen. De vreemdeling werd na het aanleggen van de bodycuff - zich nog steeds hevig fysiek verzettend - door vier KMar-medewerkers de vliegtuigtrap opgedragen. In het vliegtuig werd de ligprocedure toegepast, waarna betrokkene na enkele minuten zijn verzet staakte en rustig werd (voor nadere uitleg over de ligprocedure zie hoofdstuk 4).

KMar-medewerkers oefenden tijdens het omleggen van dwangmiddelen bij de vreemdelingen die zich verzetten tegen hun terugkeer, gepaste kracht uit op het lichaam van die vreemdelingen. Naar

de mening van de Inspectie VenJ was de mate waarin dit plaatsvond noodzakelijk voor het kunnen aanbrenge van die dwangmiddelen. De Inspectie VenJ nam waar dat de betreffende KMar-medewerkers tijdens het aanleggen van dwangmiddelen continu probeerden met de vreemdelingen in gesprek te raken, met het doel dat zij hun verzet zouden staken.

Vorbereidingstijd feitelijk vertrek

De bij de uitzetting betrokken uitvoeringsorganisaties hebben onderling afgesproken dat vertrekkende vreemdelingen tweeënehalf uur voor het vertrek van het vliegtuig aanwezig dienen te zijn op de locatie van feitelijk vertrek. Dit om voldoende tijd te hebben om de handelingen uit te voeren die noodzakelijk zijn voor de terugkeer. De Inspectie VenJ beschouwt het voldoen aan deze norm niet als doel op zich. Het gaat haar er om dat de beschikbare voorbereidingstijd in overeenstemming is met de te verrichten handelingen.

In ongeveer een kwart van de geïnspecteerde uitzettingen werd niet voldaan aan de voornoemde tijdsnorm. De Inspectie VenJ onderscheidt daarin twee typen overschrijdingen: geplande en ongeplande. Ongeplande overschrijdingen vonden bijvoorbeeld plaats door situaties waarin sprake was van overmacht, zoals onvoorziene verkeersdrukte of een defect aan het voertuig waarmee de vreemdeling zou worden overgebracht. Soms was er echter ook geen sprake van overmacht. Zo is het bijvoorbeeld tijdens de geïnspecteerde uitzettingen tweemaal voorgekomen dat het voertuig waarmee de DV&O de vreemdelingen vervoerde naar het vertrekcentrum niet over de juiste autorisatie beschikte om daarmee het afgeschermd gedeelte van de luchthaven op te mogen rijden. Geplande overschrijdingen van de norm vonden plaats doordat het vertrekcentrum op Schiphol normaliter operationeel is vanaf 06.00 uur en de vluchten van een aantal geïnspecteerde uitzettingen vóór 08.30 uur vertrokken.

Bij het merendeel van de geconstateerde normoverschrijdingen was er ondanks de overschrijding sprake van voldoende tijd om de noodzakelijke handelingen op zorgvuldige wijze te verrichten. Bij enkele geïnspecteerde uitzettingen was de voorbereidingstijd echter dermate kort dat de focus van de betrokken KMar-medewerkers – in vergelijking met uitzettingen waarbij de tijdsnorm wel werd gehanteerd – bovenmatig was gericht op de snelheid waarmee handelingen moesten worden verricht om de vlucht te kunnen halen. Er was daardoor sprake van spanning op de verhouding tussen de te verrichten voorbereidingshandelingen en de daarvoor beschikbare tijd. De Inspectie VenJ constateert dat die spanning niet leidde tot concrete problemen die vereisten dat het terugkeerproces zou moeten worden afgebroken, hetgeen in die gevallen ook niet gebeurde. De grenzen waarbinnen nog gesproken kan worden over een zorgvuldig uitgevoerd proces zijn in die gevallen echter wel bereikt.

Voorbeeld

Een gezin bestaande uit een moeder en twee kinderen zou volgens planning omstreeks 05.45 uur worden overgedragen op het vertrekcentrum te Schiphol. Het vertrek van de vlucht stond gepland voor 06.50 uur. Vanwege vertraging die de DV&O had opgelopen tijdens de overdracht op het Justitieel Complex Schiphol arriveerde het gezin omstreeks 06.10 uur bij het vertrekcentrum, 40 minuten voor vertrek van de vlucht.

De gezinsleden reageerden (zeer) emotioneel op de aanstaande terugkeer. Vanwege de beperkte voorbereidingstijd informeerde de KMar de bemanning – in tegenstelling tot wat gebruikelijk is – gelijktijdig met het aan boord brengen van het gezin. De bemanning werd geconfronteerd met een situatie waarover zij vooraf – in alle rust – in kennis had moeten worden gesteld.

4.3 Deelconclusie

De Inspectie VenJ constateert dat tijdens de geïnspecteerde uitzettingen – op een enkel geval na – het proces van overdracht van de vreemdeling op de locatie van feitelijk vertrek op zorgvuldige wijze werd begeleid.

De Inspectie VenJ stelt vast dat de KMar de handelingen die in het kader van het terugkeerproces op de locatie van feitelijk vertrek moesten plaatsvinden, overwegend op zorgvuldige wijze uitvoerde. In het algemeen was er voor het uitvoeren van die handelingen voldoende tijd, in enkele

gevallen was hiervoor (zeer) weinig tijd. De Inspectie VenJ beschouwt die situaties als risicovol voor de kwaliteit van de taakuitvoering.

De Inspectie VenJ constateert dat – tijdens de geïnspecteerde uitzettingen – de vreemdelingen gedurende hun verblijf op het vertrekcentrum op professionele en humane wijze zijn begeleid door de functionarissen die het terugkeerproces begeleiden. Indien noodzakelijk pasten de KMar-medewerkers dwangmiddelen toe om de veiligheid van de vreemdeling, die van de begeleiders en die van de overige reizigers zo goed mogelijk te waarborgen. De Inspectie VenJ acht de geconstateerde inzet van dwangmiddelen proportioneel voor de situaties waarin dit plaatsvond. Daarbij constateert zij dat de KMar-medewerkers in voorkomend geval de dwangmiddelen op beheerste wijze toepasten.

5 Boardingproces, vluchtproces en overdracht in het land van bestemming

5.1 Inleiding

De KMar brengt de vreemdelingen van de locatie van feitelijk vertrek met een dienstvoertuig naar het platform waar het vliegtuig gereed staat. In geval van een JRO voert de DV&O deze taak uit. De vreemdelingen betreden het vliegtuig via het platform. De praktijk wijst uit dat vreemdelingen ook in deze fase onverwacht emotioneel kunnen reageren. Omwille van goede ondersteuning van de vreemdeling en de veiligheid van alle bij het terugkeerproces betrokken personen is het van belang dat begeleiding tijdens boarding nauwgezet plaatsvindt. Het is in deze fase tevens zo dat – in geval van een lijnvlucht – medereizigers worden geconfronteerd met het terugkeerproces dat plaatsvindt gedurende hun vlucht. De reactie van medereizigers op de atypische situatie aan boord van een lijnvlucht kan gevolgen hebben voor het verloop van het terugkeerproces. Indien nodig dienen medereizigers daarom vooraf te worden geïnformeerd over de begeleide terugkeer.

Het vluchtproces en de overdracht in het land van bestemming moeten op rustige wijze verlopen. Het komt voor dat landen van bestemming niet bereikbaar zijn met een rechtstreekse vlucht. In voorkomend geval dient ook een overstap op ordentelijke wijze plaats te vinden. Na aankomst in het land van bestemming verschilt de aard en de omvang van de handelingen die voor de overdracht van de vreemdeling moeten worden verricht. In sommige gevallen passeren de vreemdelingen in het land van bestemming op zelfstandige wijze de grens, waarna het terugkeerproces is afgerond. In andere gevallen is er sprake van een omvangrijker overdracht, bijvoorbeeld in geval van medische opvang.

5.2 Bevindingen

Boarding

Het boardingproces van vreemdelingen werd tijdens de geïnspecteerde uitzettingen gescheiden uitgevoerd van dat van de overige passagiers. Vreemdelingen werden als eerste (pre-boarding) of als laatste (late-boarding) aan boord van het vliegtuig gebracht, veelal via een aparte trap aan de achterzijde van het vliegtuig. De begeleiders hielden tijdens het vervoer naar het vliegtuig en gedurende boarding in voorkomend geval rekening met de medische en psychische gesteldheid van de vreemdeling. Het aantal begeleiders was tijdens de geïnspecteerde uitzettingen in overeenstemming met de daarvoor geldende norm van ten minste twee begeleiders per vreemdeling. De vreemdelingen werden gedurende boarding en met name op de vliegtuigtrap – mede om te voorkomen dat zij daar vanaf zouden kunnen vallen – nauwgezet begeleid.

De Inspectie VenJ nam bij een aantal geïnspecteerde uitzettingen waar dat vreemdelingen waarop dwangmiddelen waren toegepast – vanwege hun aanhoudende fysieke verzet – aan boord van het vliegtuig werden gedragen. In sommige gevallen staakten vreemdelingen hun verzet nadat zij eenmaal aan boord van het vliegtuig waren. In de gevallen waarin dat niet zo was, kwam het voor

dat de KMar de ligprocedure toepaste. Tijdens het toepassen van de ligprocedure werden de betreffende vreemdelingen in dwangmiddelen op een vliegtuigstoel tussen twee KMar-medewerkers in geplaatst. Daarna werden zij met hun hoofd op de schoot van de KMar medewerker aan de raanzijde neergelegd, met hun gezicht naar de zijde van de cockpit. De benen van de vreemdeling werden op schoot van de KMar-medewerker aan de zijde van het gangpad neergelegd of werden in die richting schuin omlaag gehouden⁹.

Vreemdelingen die zich tijdens de geïnspecteerde uitzettingen gedurende het boardingproces hadden verzet, staakten hun verzet in de meeste gevallen nadat het vliegtuig was opgestegen. De KMar verwijderde de dwangmiddelen zodra van de aanleiding voor het omleggen (de onveilige situatie) geen sprake meer was. Dit gebeurde stapsgewijs, nadat de vreemdelingen bij de betreffende KMar-medewerkers aan hadden gegeven in te zien dat fysiek verzet tegen de terugkeer geen zin meer zou hebben. Tijdens één geïnspecteerde uitzetting beet een vreemdeling een KMar-medewerker die hem begeleidde in zijn been. De Inspectie VenJ heeft waargenomen dat KMar-medewerkers de vreemdelingen op professionele wijze bejegenden, ook in het geval dat vreemdelingen zich fysiek verzetten en/of zich agressief uitten in de richting van deze KMar-medewerkers.

Tijdens het boardingproces werd aandacht besteed aan het informeren van medereizigers over het terugkeerproces dat zou plaatsvinden aan boord van hun vlucht. In de meeste gevallen werd daar door de passagiers gelaten op gereageerd. Tijdens twee geïnspecteerde uitzettingen leidde het verzet van vreemdelingen gedurende het boardingproces er toe dat de gezagvoerder – vanwege ontstane onrust aan boord – gelastte de vreemdelingen uit het vliegtuig te verwijderen. Het is ook tweemaal voorgekomen dat medereizigers op last van de gezagvoerder van boord zijn gehaald omdat zij zich keerden tegen het uitzetproces.

Voorbeeld

Tijdens een specifieke uitzetting bleken enkele passagiers een plek in het vliegtuig te hebben geboekt, met het vooropgezette doel om aan boord actie te voeren tegen het terugkeerproces van een hen bekende vreemdeling.

De personen die tegen de terugkeer protesteerden, riepen tijdens het boardingproces de overige passagiers en de bemanning op te helpen de terugkeer te verhinderen. Er ontstond daardoor een onrustige situatie aan boord van het vliegtuig. Vanwege doortastend optreden van de KMar, die de betreffende personen aanhield en van boord haalde, keerde de rust snel terug.

Vluchtproces en overdracht in het land van bestemming

Tijdens de geïnspecteerde uitzettingen hielden de KMar-medewerkers gedurende het vluchtproces zicht op de vreemdelingen, waarbij oog was voor de veiligheid van de vreemdeling, die van de begeleiders en die van de overige passagiers. De momenten van overstap in het buitenland zijn zonder incidenten verlopen. De inrichting van de locaties waar de vreemdelingen tijdens tussenstops verbleven verschilden in aard. In sommige landen waren op luchthavens specifieke verblijfslocaties aanwezig, waarbij de transferperiode in afzondering van het algemene reizigersverkeer kon worden doorgebracht. Op andere luchthavens werd de tussenstop doorgebracht in een voor het algemeen reizigersverkeer toegankelijke ruimte. Discretie in het terugkeerproces ten behoeve van de vreemdeling werd onder meer gewaarborgd doordat de KMar-medewerkers de vertrekkende vreemdelingen begeleidden in burgerkleding. Tijdens de overstapmomenten werden de vreemdelingen doorlopend begeleid. Zo mogelijk werden zij in de gelegenheid gesteld te drinken, te eten en de benen te strekken. Gezagvoerders van de vluchten waarop werd overgestapt werden geïnformeerd over de bijzonderheden ten aanzien van de uitzetting.

Indien de omstandigheden waarin de vertrekkende vreemdelingen verkeerden dit vereisten – bijvoorbeeld bij medische overdracht en bij minderjarigen – was er sprake van een meer uitgebreide overdracht in het land van bestemming. In die gevallen werden de vreemdelingen tevens begeleid door regievoerders van de DT&V die de opvang hadden voorbereid. Indien geïndiceerd werden de betreffende vreemdelingen begeleid door medische professionals, die de

⁹ Conform de Werkinstructie deportee 'liggend begeleiden', 20 juli 2014.

medische overdracht in het land van bestemming inhoudelijk begeleiden. Tijdens de geïnspecteerde uitzettingen kwam de wijze van opvang in het land van bestemming overeen met de door de regievoerder van DT&V geplande opvang. De overdracht van de vreemdelingen aan de lokale autoriteiten verliep op één geval na zonder problemen. De betreffende uitzetting waarvan de overdracht niet geheel probleemloos verliep, was door de regievoerder van de DT&V goed voorbereid. De autoriteiten in het land van herkomst gaven echter na aankomst aan dat zij zeer recentelijk een beleidswijziging hadden doorgevoerd ten aanzien van gedwongen terugkeer. De immigratiedienst van het betreffende land dreigde daardoor de vreemdeling niet te accepteren. De vreemdeling gaf ter plekke aan wel terug te willen keren naar zijn land. De situatie leidde tot discussie en onrust, maar mede met behulp van de inbreng van de aanwezige Nederlandse vertegenwoordiging keerde de rust terug en werd de vreemdeling alsnog toegelaten.

5.3 Deelconclusie

De Inspectie VenJ stelt vast dat – tijdens de geïnspecteerde uitzettingen – het boardingproces en het vluchtproces op veilige wijze en humane wijze zijn verlopen. De overdracht in het land van bestemming verliep – op een enkel geval na – zonder incidenten. Indien sprake was van meer uitgebreide overdracht vond deze plaats conform hetgeen de DT&V daarover voorafgaand aan het vertrek met de autoriteiten en betrokken instanties in het land van bestemming had afgesproken.

Bijlagen

Bijlage I: Afkortingenlijst

CITT	Commissie Integraal Toezicht Terugkeer
DT&V	Dienst Terugkeer en Vertrek
DV&O	Dienst vervoer en ondersteuning
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
IVenJ	Inspectie Veiligheid en Justitie
JRO	Joint Return Operation
KMar	Koninklijke Marechaussee
TISOV	Tijdelijk Informatiesysteem Overdracht Vreemdelingen